

MEDIA MAKONNING IJOBIY VA SALBIY JIHATLARI

Hayitaliyev Yahyobek Ibrohim o'g'li

O'zbekiston Respublikasi

*Din ishlari bo'yicha qo'mitasi bosh mutaxassisi,
A.Navoiy 12, Tashkent. hayitaliyev55@gmail.com,
tel: 91 191-75-74.*

Bugungi kunda media – nafaqat axborot manbai, balki g'oyalar, qarashlar va dunyoqarashni shakllantiruvchi kuchli vosita hisoblanadi.

Zamonaviy jamiyatda ommaviy axborot vositalari (media) faoliyati oddiy axborot tarqatish chegarasidan ancha tashqariga chiqqan. U endi nafaqat yangiliklar yetkazib beruvchi, balki jamoatchilik fikrini shakllantiruvchi, ijtimoiy qarashlarni boshqaruvchi va hatto siyosiy jarayonlarga bevosita ta'sir ko'rsatuvchi kuchli vosita hisoblanadi. Media nafaqat axborot tarqatish va ijtimoiy ongni shakllantirish vositasi sifatida, balki ijobiy va salbiy jarayonlarni bevosita yo'naltiruvchi, ayrim hollarda esa ularni nazorat ostiga oluvchi kuchli ijtimoiy institutga aylangan.

Media orqali jamiyatda ijobiy o'zgarishlar — bilim va tafakkur taraqqiyoti, ochiqlik va fuqarolik institutlari faolligi kabi jihatlar rag'batlantirilayotgan bo'lsa, ayni paytda u manipulyativ strategiyalar, noto'g'ri axborot tarqatish yoki ekstremistik g'oyalarni yoyish kabi xavfli holatlar uchun ham vosita bo'lib xizmat qilmoqda.

Shunday ekan, media bugungi zamon jamiyatida nafaqat voqelik aksini beruvchi oyna, balki uni shakllantiruvchi va boshqaruvchi kuch sifatida ham e'tirof etilishi lozim.

Shu jihatdan olib qaraganda, media ta'sirining asosiy ijobiy va salbiy jihatlarini quyidagicha tahlil qilish mumkin:

1. Ijobiy tomondan:

Birinchi, jamiyatni axborot jihatdan ta'minlash. Ommaviy axborot vositalari jamiyatda sodir bo'layotgan voqealarni tezkor, keng va turli nuqtai nazardan yoritish orqali aholining xabardorligini oshiradi. Ular fuqarolarning siyosiy va ijtimoiy voqeliklar haqidagi bilimlarini kengaytiradi, muhim global va mahalliy muammolar bo'yicha jamoatchilik fikrini shakllantiradi. Shu bilan birga, sog'liqni saqlash, ta'lim, ekologiya va boshqa sohalardagi dolzarb masalalarni ommaga yetkazish orqali profilaktik va targ'ibot funksiyalarini ham bajaradi.

Ikkinchi, jamiyatda ochiqlik va oshkoralik tamoyillarini mustahkamlash. Media hokimiyat faoliyatini ochiqlikka chaqiruvchi va fuqarolarni ularning huquqlari bilan tanishtiruvchi asosiy vosita hisoblanadi. Tergov jurnalistikasi orqali noqonuniy harakatlar fosh qilinadi, korrupsion holatlar ochib beriladi. Bu holatlar esa davlat boshqaruvi ustidan fuqarolik nazoratini kuchaytirishga xizmat qiladi. Shunday qilib,

OAV fuqarolik jamiyati instituti sifatida demokratik jarayonlarning rivojlanishiga hissa qo'shadi.

Uchinchi, global hamjamiyat bilan bog'lanish. Media vositalari geografik, siyosiy va madaniy chegaralarni yo'qotib, odamlarni global axborot makoniga olib kiradi. Bu esa turli xalqlarning madaniy almashinuvi, ilmiy hamkorlik va xalqaro muammolar bo'yicha umumiy yechim topish imkoniyatlarini yaratadi. Ayniqsa internet orqali tezkor axborot almashinuvi va jahon tajribasini o'rganish jarayonlari yanada soddalashadi.

To'rtinchi, yangi bilimlar va innovatsiyalarni targ'ib qilish. Media ilmiy yutuqlar, texnologik yangiliklar, ta'lim resurslari va innovatsion ishlanmalarni ommaga yetkazish orqali ijtimoiy taraqqiyotga xizmat qiladi. Onlayn kurslar, ilm-fan haqidagi hujjatli filmlar va interaktiv platformalar orqali jamiyat a'zolarining bilim saviyasi oshadi. Bu esa bilimga asoslangan iqtisodiyot va raqamli jamiyat shakllanishini tezlashtiradi.

2. Salbiy tomondan:

– Manipulyatsiya va propaganda.

Media orqali axborot manipulyatsiyasi, ya'ni ma'lumotlarni biryoqlama yoki noto'g'ri talqin qilish holatlari mavjud. Bu esa jamoatchilik ongini boshqarishga, yolg'on stereotiplar shakllanishiga olib keladi. Ayrim tashkilotlarning siyosiy yoki iqtisodiy manfaatlarini ilgari surish maqsadida ataylab tayyorlangan propaganda materiallari insonlarning mustaqil fikrlash qobiliyatini cheklashi mumkin.

– Soxta yangiliklar tarqatish.

So'nggi yillarda internet va ijtimoiy tarmoqlarning keng tarqalishi bilan "feyk news" — soxta yangiliklar muammosi kuchaymoqda. Soxta ma'lumotlar aholining noto'g'ri xulosalar chiqarishiga, ijtimoiy keskinlik va ishonchsizlik muhitining kuchayishiga olib keladi. Bunday yangiliklar ko'pincha clickbait sarlavhalar bilan tarqatilib, odamlarni haqiqiy holatdan chalg'itadi va noto'g'ri qarorlar qabul qilishga sabab bo'ladi.

– Milliy qadriyatlarning yo'qolishi.

Global axborot oqimi doirasida ayrim dominant madaniyatlar boshqa millatlarning urf-odat va qadriyatlariga nisbatan ustunlikka ega bo'lishi mumkin. Bu holat asosan g'arb madaniyatining agressiv eksporti bilan izohlanadi. Natijada yosh avlodlar orasida o'z madaniy ildizlariga befarqlik, milliy o'zlikni yo'qotish holatlari kuzatiladi. Media orqali berilayotgan mazmunlar madaniy assimilyatsiya jarayonini tezlashtiradi.

–Ekstremizm va radikalizmni keltirib chiqarish.

Ayniqsa nazoratsiz internet sahifalari va anonim platformalarda radikal g'oyalar tarqalishi jiddiy muammolardan biridir. Ekstremistik guruhlar yoshlarni o'z safiga jalb etishda ijtimoiy tarmoqlarni faol qo'llamoqda. Mediada berilayotgan ekstremistik

mazmunlar diniy aqidaparastlik va siyosiy zo'ravonlikni targ'ib qilish vositasiga aylanayotganiga guvoh bo'lib turibmiz. Bu esa jamiyat xavfsizligiga jiddiy tahdid tug'diradi.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, **media – bu ikki qirrali qurol**. Uning ijobiy ta'siridan oqilona foydalanish taraqqiyot omili bo'lsa, nazoratsiz va mas'uliyatsiz qo'llanishi esa jiddiy ijtimoiy, siyosiy va ma'naviy muammolarga olib keladi. Shu sababli OAV bilan ishlashda axborot savodxonligi, media etikasi va qonunchilik doirasida harakat qilish dolzarb ahamiyatga ega.